

Antti Kaski. 2001. *The Security Complex: A Theoretical Analysis and the Baltic Case*. *Annales Universitatis Turkuensis B* 242. Turku: Turun yliopisto, 224 s.

Keskustelu turvallisuuden olemuksesta on noussut keskeiseksi teemaksi kansainvälisessä politiikassa kylmän sodan jälkeen. Erityisesti on nähty tarve määritellä turvallisuus aiempaa kattavammin. Monien tutkijoiden mielestä perinteiset, erityisesti poliittiseen realismiin perustuvat lähestymistavat turvallisuuden tutkimuksessa eivät enää sovi uusien turvallisuuskysymysten tarkasteluun. Koko kansainvälisen turvallisuuden luonne on muuttumassa dramaattisesti: siitä on tulossa huomattavasti entistä monimuotoisempi ja monimutkaisempi, mikä puolestaan asettaa vaatimuksia kehittää entistä sofistikoituneempia analyttisiä tarkasteluvälineitä.

Ennen kaikkea on tarpeen kehittää aiempaa laajempi ja kattavampi lähestymistapa turvallisuuden tarkasteluun. Tulevaisuudessa turvallisuuden haasteet eivät enää liity pääasiassa alueelliseen puolustukseen. Vaikka valtiot edelleen kiinnittävät tähänkin huomiota, muut turvallisuusuhat vaativat todennäköisesti tulevaisuudessa entistäkin enemmän huomiota. Ihmisoikeudet, ympäristön saastuminen, poliittinen vakaus, sosiaaliset kysymykset, kulttuurinen ja uskonnollinen identiteetti ja kansainväliset muuttoliikkeet ovat kysymyksiä, joiden merkitys turvallisuudessa ja konfliktien ehkäisyssä kasvaa.

Antti Kasken tutkimuksessaan käyttämä käsite turvallisuuskompleksi perustuu Kööpenhaminan koulukunnan, ja erityisesti Barry Buzanin, ajatuksiin. Käyttäen turvallisuuskompleksia viitekehyksenään Kaski tarkastelee Kööpenhaminan koulukunnan rakenteellisen realismin teoriaa. Kaski määrittelee turvallisuuskompleksin, Buzania seuraten, joukoksi valtioita (ja muita merkittäviä toimijoita), joiden turvallisuuksien kannalta

merkittävimmit kysymykset ovat niin riippuvaisia toisistaan, ettei niitä voi realistisesti tarkastella toisistaan erillään.

Kirja koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa määritellään mitä turvallisuuskompleksi tarkoittaa ja tarkastellaan kattavan turvallisuuden käsitettä. Kattavaan turvallisuuskäsitteeseen luetaan sotilaallisten turvallisuuskysymysten lisäksi poliittisia, taloudellisia, yhteiskunnallisia ja ekologisia kysymyksiä. Sotilaallinen turvallisuus liittyy ennen kaikkea valtioiden kykyyn vastustaa sisäisiä ja kansainvälisiä sotilaallisia uhkia. Poliittisella sektorilla valtioinstituution olemassaolo on uhattuna. Yhteiskunnallinen sektori, kuten Kööpenhaminan koulukunta sen määrittelee, puolestaan viittaa poliittiseen – erityisesti etnis-kansalliseen – identiteettiin. Monissa Euroopan valtioissa nämä yhteiskunnalliset kysymykset ovat tulleet kansallisen turvallisuuden kannalta vähintäänkin yhtä tärkeiksi kuin sotilaalliset uhat.

Buzan erottelee valtiot sisäisesti ja ulkoisesti heikkoihin ja vahvoin valtioihin. Valtiot, joissa yhteiskunta ja hallitus ovat ristiriidassa keskenään, ovat sisäisesti heikkoja. Sisäisesti vahvat valtiot puolestaan ovat yhteiskunnallisesti ja poliittisesti koherentteja. Valtiot, jotka kykenevät puolustautumaan ulkoiselta aggressiolta, ovat ulkoisesti vahvoja. Kaski suorasukaisesti jaottelee valtioita eri kategorioihin. Sri Lanka, Viro ja Latvia ovat sisäisesti ja ulkoisesti heikkoja, Yhdysvallat ja Ranska vahvoja. Sisäisesti vahvoja mutta ulkoisesti heikkoja valtioita ovat Norja, Suomi, Itävalta ja Liettua ja sisäisesti heikkoja mutta ulkoisesti vahvoja Indonesia ja Venäjä. Lisäksi hyvä esimerkki sisäisesti ja ulkoisesti heikosta valtiosta olisi ollut Makedonia. Tämä jaottelu synnyttäne keskustelua varmasti erityisesti Baltian maissa.

Väitöskirjan ensimmäistä osaa voitaisiin oikeastaan pitää erillisenä tutkimuksena, koska siinä sivutaan kaikkia relevantteja teorioita. Näihin kuuluvat realismi, institutionalismi ja funktionalismi. Erityisesti Karl Deutshin käsite pluralistisesta turvallisuusyhteisöstä tulee lähelle turvallisuuskompleksia. Erona kuitenkin on, kuten Kaski huomauttaa, että turvallisuuskompleksi ei välttämättä perustu positiivisiin ystävyysuhteisiin vaan mahdollisesti myös vihollisuuksiin. Kaski ei tyydy kertaamaan Buzanin näkemyksiä vaan menee tätä pidemmälle. Hän esimerkiksi jakaa turvallisuuskompleksin voimakompleksiin (Power Complex), funktionaaliseen kompleksiin (Functional Complex) ja historiallis-kulttuuriseen kompleksiin (Historical and Cultural Complex). Voimakompleksia Kaski käyttää tutkiessaan laajoja järjestelmän polaarisuuksia lähestyen kohdetta lähältä käsin. Esimerkiksi Naton ja Venäjän väliset sotilaalliset suhteet muodostavat voimakompleksin, jolla on vaikutusta Baltian maiden kykyyn päättää omista turvallisuusjärjestelyistään. Funktionaalinen kompleksi puolestaan lähestyy turvallisuuden riippuvuuksia alhaalta käsin. Historiallis-kulttuurinen kompleksi on järjestelmä, joka perustuu historiallisiin ystävyys- ja vi-

hollisuussuhteisiin, mutta sen perustana voi olla myös yhteinen kulttuuri tai sivilisaatio.

Myös väitöskirjan toista osaa voitaisiin pitää omana tutkimuksenaan. Siinä teoreettiselle lähestymistavalle esitetään empiirinen todistus. Kaski valitsi kohteekseen Baltian maat. Hän kysyy, muodostavatko Baltian maat turvallisuuskompleksin. Kysymykseen hän antaa lopulta myöntävän vastauksen. Monien Baltian turvallisuuskompleksille tällä hetkellä relevanttien kysymysten – kuten vähemmistöjen, siirtymätalouksien ja ympäristön saastumisen – tausta on tosin viisi vuosikymmentä kestäneessä neuvostovallan ajassa. Kaski tarjoaa runsaasti maanläheistä empiiristä aineistoa teoreettisista yleistyksistä poliittisen ja diplomaattisen elämän tasolle. Lukija ei kuitenkaan huku yksityiskohtiin, koska kirjoittaja muistaa aika ajoin muistuttaa häntä taustalla olevasta viitekehystä, turvallisuuskompleksista.

On täysin tieteellisesti hyväksyttävää keskittyä yhteen lähestymistapaan – erityisesti, kun se on niinkin monimuotoinen kuin turvallisuuskompleksi. Vaihtoehtoinen tapa tutkimukselle olisi joko soveltaa useampaa teoriaa samaan tapaukseen tai testata yhtä teoriaa useammassa tapauksessa. Kaski tekee selväksi, miksi hän käyttää turvallisuuskompleksia Baltian tapauksessa, vaikka muutkin teoriat voisivat tarjota elementtejä kyseisen alueen tarkastelulle. Realismia voitaisiin käyttää selittämään Baltian maiden halua liittyä Natoon. Institutionalismi voisi selittää sekä alueellisen (esim. Itämeren maiden neuvosto) että eurooppalaisen (ETYJ) yhteistyön. Funktionalismi toimii paitsi Baltian maiden välillä myös suhteessa maiden integraatioon EU:n rakenteisiin. Konstruktivismi lähestyy kysymystä yhteisöllisestä identiteetistä. Pluralistisen turvallisuusyhteisön käsite on lähimpänä turvallisuuskompleksia mutta on kuitenkin tätä normatiivisempi. Demokraattisen rauhan teesi on eräs mahdollisuus tarkastella poliittista turvallisuutta, keskinäisriippuvuuden teoria puolestaan taloudellista. Jos nämä kaikki käsitteet yritettäisiin integroida mukaan, muuttuisi turvallisuuskompleksi kompleksiksi turvallisuudeksi.

Kaski kykenee kietomaan yhteen kaikki aiemmissa kappaleissa kehräämänsä ja pudottamansa langat ja sitomaan ne yhteen. Tosin liian aikaisin (sivulla 87) kirjassa esitetään kattava taulukko, josta käy ilmi lähes koko kirjan sanoma. On kuin salapoliisiromaanissa lukijalle kerrottaisiin jo puolessa välissä kuka rikoksen teki. On kuitenkin tarpeen lukea koko kirja, jotta ymmärtäisi miksi ja miten hän sen teki. Kasken kirja ei kuitenkaan ole salapoliisiromaanin, vaan vakavasti otettava tieteellinen tutkimus, joka myös etenee loogisesti ja on konsistentti. Lisäksi tutkimuksessa onnistutaan esittämään teoria ja todistusaineisto myös yleisessä kontekstissa pääkohteen kuitenkin samalla kärsimättä. Tutkimuksen hypoteeseja tukemaan esitetään riittävästi empiiristä todistusaineistoa. Lisäksi empiirinen osuus, turvallisuuskompleksin sovellus Baltian tapaukseen, etenee onnistuneesti keskustellen teorian ja tapauksen välillä.

Kaski osoittaa tuntevansa hyvin kaikki käyttämänsä lähestymistavat ja myös kykenee käyttämään niitä tutkimuksensa kontekstissa. Hän kuitenkin myös vaatimattomasti myöntää, että lisätutkimusta tarvitaan. Hän muun muassa toteaa, että Baltian tapaus nostaa esiin kysymyksen kehityksestä Euroopan muilla alueilla.

Turvallisuuskompleksin käsitteessä on kuitenkin yksi keskeinen heikkous. Jos turvallisuuskompleksia ajatellaan – Lakatosia seuraten – omana tutkimusohjelmanaan, nousee kysymys, mitkä elementit kuuluvat ohjelman ytimeen. Kyseessä on niin kattava käsite, että sille

on vaikeaa löytää ”kolmatta tietä” perinteisen turvallisuuden tutkimuksen ja rajattoman turvallisuuden käsitteen laajentamisen välillä. Keskeinen kysymys turvallisuuden tutkimukselle vuosituhaten vaihteen jälkeen onkin, miten määritellä rajat laajennetulle turvallisuudelle. Turvallisuuden käsitteestä on tullut niin kattava, että olisikin paikallaan puhua ”kompleksista turvallisuudesta”.

HEINZ GÄRTNER